

ZDZISŁAW J. KIJAS OFMCONV

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0002-6717-9303>

Misja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha Kościół w dialogu ekumenicznym

The mission of the Church according to Cardinal Kurt Koch The Church in ecumenical dialogue

Abstract

Cardinal Kurt Koch has been serving as president of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity (now: Dicastery for Promoting Christian Unity) since July 1, 2010 and at the same time as president of the Commission for Religious Relations with Judaism. Administrative duties have not impoverished or diminished his theological reflection. His thought is in many ways original and lucid. He refers with respect to tradition, but he breathes equally strongly the problems of the present. At the center of his reflections is the mystery of the Church and its vocation to promote unity among the witnesses of Christ. He is convinced that Christians are persecuted today not because they are Catholics or Orthodox, Protestants or Pentecostals, but because they are Christians. This text presents the figure and some views on his ecclesiology in the ecumenical dimension.

Keywords: Koch, Church, unity, Eucharist, dialogue, ecumenism.

Abstrakt

Kard. Kurt Koch od 1 lipca 2010 r. pełni obowiązki przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan (obecnie: Dykasterii ds. Popierania Jedności Chrześcijan) i jednocześnie przewodniczącego Komisji ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem. Obowiązki administracyjne nie zubożyły i nie pomniejszyły jego refleksji naukowej. Jego myśl jest w wielu aspektach oryginalna i klarowna. Odnosi się z szacunkiem do tradycji, ale równie mocno oddycha problemami współczesności. W centrum jego rozważań jest tajemnica Kościoła i jego powołania do promowania jedności wśród świadków Chrystusa. Jest bowiem przekonany, że chrześcijanie są dzisiaj prześladowani nie dlatego, że są katolikami czy prawosławnymi, protestantami czy zielonoświątkowcami, ale dlatego, że są chrześcijanami. Niniejszy tekst prezentuje postać i kilka spojrzeń na jego eklezjologię w wymiarze ekumenicznym.

Słowa kluczowe: Koch, Kościół, jedność, Eucharystia, dialog, ekumenizm.

Nie sposób powiedzieć wszystkiego o żadnym człowieku, o jego uniwersum, złożonym z myśli i pragnień, przyjaźni i spotkań, sukcesów i porażek. Człowiek jest i pozostanie na zawsze tajemnicą. Jest nią nie tylko dla tych, którzy chcą go lepiej poznać, ale także dla samego siebie pozostaje jakąś zagadką. Myśląc i żyjąc, odkrywa coraz lepiej i głębiej misterium swojego życia, dary, które otrzymuje od Stwórcy i ludzi, których spotyka, uniwersum swoich myśli. Również niniejszy tekst nie ma najmniejszych pretensji ukazania w całości osoby i teologicznej twórczości kard. Kurta Kocha, szwajcarskiego purpurata. Chcę skupić się w nim wyłącznie na eklezjologii kard. Kocha, widzianej z perspektywy ekumenicznej, stąd tytuł artykułu: *Misja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha. Kościół w dialogu ekumenicznym*. Nie chodzi mi więc w nim o misję Kościoła w wymiarze szerokim, ale w dialogu ekumenicznym. Z tej racji poza obszarem moich zainteresowań pozostanie analiza prawnych struktur Kościoła. Pominę też inne aspekty dogmatyczne, niebędące w ścisłym związku z przedmiotem moich rozważań.

Artykuł podzielony zostanie na trzy części: w pierwszej części zamieszczę krótki rys biograficzny szwajcarskiego purpurata, nadal słabo znanego w polskich publikacjach teologicznych. W drugiej skupię się na prezentacji najważniejszych jego publikacji z zakresu eklezjologii. Z kolei w trzeciej części głównym tematem rozważań będzie jego wizja jedności Kościoła i drogi prowadzące do niej. Dodam ponadto, że opierał się będę głównie na dorobku kard. Kocha, który nie doczekał się jeszcze wielu opracowań.

1. Aktywny udział w życiu Kościoła

Kurt Koch urodził się 15 marca 1950 r. w Emmenbrücke, w kantonie Lucerna. Studiował teologię na *Ludwig-Maximilians-Universität* w Monachium i na Uniwersytecie w Lucernie. Dyplomował się w 1975 r. Początkowo pracował jako teolog świecki w Sursee. Święcenia kapłańskie przyjął 20 czerwca 1982 r. i przez trzy lata pracował jako wikary w parafii *St. Marien* w Bernie.

W 1986 r. został wykładowcą dogmatyki i teologii moralnej w Instytucie Katechetycznym w Lucernie. Doktorat obronił rok później. Tytuł dysertacji brzmiał: *Bóg Historii. Teologia Historii według Wolfharta Pannenberg'a jako paradygmat filozoficznej teologii w perspektywie ekumenicznej*. W sferze zainteresowań młodego doktora była myśl Hansa Ursa von Balthasara, charakteryzująca się głębią refleksji teologicznej oraz praktycznym eklezjalnym uniwersalizmem. W 1989 r. uzyskał habilitację. W tym samym roku został profesorem honorowym dogmatyki, etyki, liturgii i teologii ekumenicznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Lucernie. W późniejszym czasie pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologicznego oraz, krótko, rektora tegoż Uniwersytetu.

W 1995 r. kapituła katedralna diecezji Bazylea wybrała go na biskupa tego miasta. Konsekrował go św. Jan Paweł II 6 stycznia 1996 r. Jego biskupim zawołaniem jest: „Chrystus ma pierwszeństwo we wszystkim” (Kol 1,18).

Liczący 72 lata kard. Kurt Koch jest postacią znaczącą w teologii katolickiej końca XX i początku XXI w. Stara się umiejętnie łączyć działalność naukową z pracą duszpasterską, a od czasu wyboru na prefekta watykańskiej dykasterii, także urzędniczą. Łączy refleksję teologiczną z głoszeniem Ewangelii, teorię z praktyką. Wielu sądzi, że w posłudze duszpasterskiej miał zakorzenienie jego głośny wywiad, którego udzielił w 2006 r. dla gazety „Neue Zürcher Zeitung”. Poparł w nim muzułmanów w ich staraniach o uzyskanie pozwoleń na budowę w Szwajcarii minaretów przy meczetach. Podczas rozmowy apelował jednocześnie o wolność wyznawania wiary w krajach muzułmańskich dla chrześcijan, wiążąc wolność muzułmanów z wolnością chrześcijan.

Odważnie stanął też w obronie deklaracji *Dominus Iesus*, wydanej przez Kongregację Nauki Wiary 6 sierpnia 2000 r. W nr. 17 deklaracja tłumaczyła teologiczne znaczenie wyrażenia *subsistit in*, zapisanej w Konstytucji soborowej *Lumen gentium* (nr 22). Watykańska dykasteria wyjaśniała: „Istnieje zatem jeden Kościół Chrystusowy, który trwa w Kościele katolickim rządonym przez Następcę Piotra i przez biskupów w łączności z nim. Kościoły, które nie będąc w pełnej wspólności z Kościołem katolickim, pozostają jednak z nim zjednoczone bardzo ścisłymi więzami, jak sukcesja apostołska i ważna Eucharystia, są prawdziwymi Kościołami partykularnymi. Dlatego także w tych Kościołach jest obecny i działa Kościół Chrystusowy, chociaż brak im pełnej komunii z Kościołem katolickim, jako że nie uznają katolickiej nauki o prymacie, który Biskup Rzymu posiada obiektywnie z ustanowienia Bożego i sprawuje nad całym Kościołem”.

Ówczesny biskup Bazylei nie ukrywał, że dokument watykański mógł ranić uczucia protestantów i ekumenicznie nastawionych katolików, nie poddawał jednak w wątpliwość teologicznej prawdy wypowiedzi rzymskiej dykasterii. Zauważał, że jednym z pozytywnych aspektów dokumentu było ukazanie różnicy zdań w podejściu do dialogu ekumenicznego, jaka istnieje między katolikami i prawosławnymi z jednej strony i protestantami – z drugiej.

W latach 2007–2009 bp Koch pełnił funkcję przewodniczącego Konferencji Episkopatu Szwajcarii. Z tego stanowiska 1 lipca 2010 r. papież Benedykt XVI powołał go na przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan¹ i na przewodniczącego Komisji ds. Kontaktów Religijnych z Juda-

¹ Konstytucją apostołską *Pastor Bonus* z 28 czerwca 1988 r. św. Jan Paweł II podniósł Sekretariat do rangi Papieskiej Rady, papież Franciszek zaś po reformie Kurii Rzymskiej w 2022 r. ustanowił ją jedną z dykasterii.

izmem. Zastąpił na tym urzędzie kard. Waltera Kaspera, który przeszedł na emeryturę. Jednocześnie został podniesiony do rangi arcybiskupa.

Na konsystorzu 20 listopada 2010 r. Benedykt XVI kreował go kardynałem, nadając mu tytuł diakona kościoła *Nostra Signora del Sacro Cuore* (Matki Bożej Najświętszego Serca) w Rzymie. 19 lutego 2014 r. papież Franciszek potwierdził ten wybór. 3 maja 2021 r. Franciszek mianował go kardynałem prezbiterem z zachowaniem tytułu na zasadzie *pro hac vice*.

Kard. Kurt Koch jest aktualnie członkiem następujących dykasterii rzymskiej Kurii: Nauki Wiary (od 2010 r.); ds. Kościołów Wschodnich (od 2010 i potwierdzony w 2014 r.); Spraw Kanonizacyjnych (od 2010 i potwierdzony w 2013 r.); Kultury i Edukacji (od 2013 r.); ds. Biskupów (od 2013 r.) oraz Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego (od 2010 r.). Jest laureatem wielu odznaczeń, honorowych tytułów i nagród. 16 października 2020 r. otrzymał doktorat *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, zaś 3 czerwca 2022 r. otrzymał ten sam tytuł, nadany mu przez Uniwersytet Opolski.

2. Piękno i głębia misterium Kościoła

Myśl teologiczna kard. Kocha grawituje zasadniczo wokół tajemnicy Kościoła². Można się zgodzić, że od początku tematem centralnym jego teologii jest eklezjologia, czyli naukowa refleksja nad tajemnicą i misją Kościoła, jego miejscem w świecie i zadaniami, powierzonymi mu przez Pana. Zatrzymuje się więc często w swoich publikacjach nad zadaniami, jakie zlecił mu boski Założyciel. Z eklezjologii kard. Koch uczynił więc *locus theologicus* swojej teologicznej refleksji, jakiś rodzaj „środowiska” myślenia i działania. Pisał (i pisze) zatem wiele o Kościele. Dotykał różnych jego aspektów i problemów. Wypowiadał się więc na temat jego natury i misji. Mówił i mówi często o jego powołaniu³. Analizował szczegółowo jego misję w świecie wyznaczoną mu przez Jezusa⁴. Od dawna, właściwie od wczesnych lat akademickiej pracy, ks. Koch zabierał głos na temat przyszości

² Wiele zagadnień teologicznych, podejmowanych przez kard. Kurta Kocha, zostało poruszonych w: George Augustin, Markus Schulze. Red. 2015. *Freude an Gott. Auf dem Weg zu einem lebendigen Glauben. Festschrift für Kurt Kardinal Koch zum 65. Geburtstag*. T. 1–2. Freiburg im Br.: Herder. Zob. także: Robert Jerzy Biel. 2012. *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*. Tarnów: Biblos.

³ Kurt Koch. 1991. *Kirche der Laien? Plädoyer für die göttliche Würde des Laien in der Kirche*. Fribourg: Kanisius Verlag. Na temat Kościoła kard. Koch opublikował wiele mniejszych tekstów, które ukazywały się na łamach różnych czasopism naukowych.

⁴ Kurt Koch. 1995. *Kirche im Dialog zwischen Realität und Vision*. Graz: Andreas Schnider Verlagsatelier; Kurt Koch. 1998. *Kirche – Um Gottes Willen. Unzeitgemässe Reden gegen den Trend*. Freiburg (CH): Paulusverlag; Kurt Koch. 2000. *Kirche im Übergang zum dritten Jahrtausend. Wegweisungen für die Kirche der Zukunft*. Freiburg (CH): Kanisius Verlag. Także na ten temat ukazało się wiele innych publikacji w formie artykułów.

Kościola⁵. Tej kwestii poświęcił też kilka ważnych publikacji. Jedną z nich zatytułował *Kirche: Wohin gehst du? Ein hoffnungsvoller Zwischenruf*⁶. Pozycja ta napisana została prawie trzydzieści lat temu, nie traci jednak nic ze swojej aktualności. Kiedy ją publikował, był początkującym profesorem dogmatyki na Uniwersytecie w Lucernie. Zaledwie rok dzielił go do konsekracji biskupiej, o której nie wiedział. W książce stawiał odważne pytania odnoszące się do Kościoła. Pytał: Dokąd idzie? Jaka jest jego przyszłość? Co potrzeba, aby Kościół jako instytucja, nie tylko miał przyszłość, ale nie przestał być Kościołem Jezusa Chrystusa? Jak winien żyć, aby być świadkiem Zmartwychwstałego i głosić światu orędzie nadziei na życie wieczne? W odpowiedzi na te pytania Kurt Koch sugerował podwójne rozwiązanie: pierwsze duchowe, a drugie teologiczne. Tym pierwszym było jeszcze mocniejsze i bardziej ufne otwarcie się na działanie Ducha Świętego. Z kolei drugim warunkiem pięknej i owocnej przyszłości Kościoła była – jego zdaniem – autentyczna recepcja nauczania Soboru Watykańskiego II.

Mimo upływu czasu od publikacji tej pozycji rady ks. Kocha nie tracą na aktualności. Ciągłe jednak czekają na pełną realizację. Również dzisiaj należy się zgodzić z jego oceną wielu problemów, które dotyczą życia eklezjalnego zarówno w strukturze hierarchicznej, jak również w doświadczeniu pojedynczych wierzących. Koch ubolewał nad postępującą prywatyzacją i indywidualizacją życia moralnego i życia wiary. Zwracał uwagę na proces postępującej desolidaryzacji, czyli utraty poczucia wspólnoty między wierzącymi, osłabianiem poczucia odpowiedzialności za obecność Chrystusa w życiu społecznym i wymaganiami, jakie stawia. Uwadze ks. Kurta nie umknęły wewnętrzkościelne problemy, jak: eklezjalny narcyzm, słabnąca kultura prowadzenia sporów wewnątrz Kościoła czy nieumiejętność rozwiązywania konfliktów, jakie rodzą się w jego wnętrzu.

Koch rozumie Kościół jako wędrującą wspólnotę Ludu Bożego. Patrzy na niego z perspektywy jego ostatecznego celu, czyli bliskości/wspólnoty z Bogiem. Dlatego nie może ustać w drodze do Boga. To jego najważniejsze zadanie, najwyższy cel, jedynie słuszna misja. Kiedy w Kościele żywe jest pragnienie szukania i wskazywania nowych dróg w realizacji swojej misji, Kościół jest wspólnotą ewangelizacyjną. Spełnia w ten sposób nakaz swojego boskiego Mistrza, który rozsyłał apostołów słowami: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca

⁵ Kurt Koch. 1993. *Kirche ohne Zukunft? Plädoyer für neue Wege der Glaubensvermittlung*. Freiburg im Br.: Herder; wydanie francuskie: Kurt Koch. 2004. *Chrétien en Europe. Nouvelle Évangélisation et transmission des valeurs*. St. Maurice: Saint Augustin; wydanie włoskie: Kurt Koch. 2010. *Quale futuro per i cristiani? Sfide e opportunità*. Magnano: Qiqajon. Istnieje również wydanie ukraińskie tego tekstu, które ukazało się w Kijowie w 2013 r.

⁶ Kurt Koch. 1995. *Kirche: Wohin gehst du? Ein hoffnungsvoller Zwischenruf*. Freiburg (CH): Kanisius Verlag. Wydanie polskie: Kurt Koch. 2014. *Kościół, dokąd zmierzasz?*. Tłum. Robert Biel. Lublin: Gaudium.

i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,18-20). Z tej racji Kościół winien odważnie i z miłością głosić światu krzyż i śmierć Pana. Musi on również podkreślać z odwagą tajemnicę zmartwychwstania Chrystusa, do czego zachęcał go *Vaticanum II* (zob. LG 8).

W podobnym duchu szła późniejsza pozycja K. Kocha. Ona również dotyczyła obszaru eklezjologii. Była nią książka nosząca tytuł: *Die Kirche Gottes. Gemeinschaft im Geheimnis des Glaubens*⁷ (Boży Kościół: wspólnota w tajemnicy wiary). Osobiście uważam ją za jedną z najważniejszych jego publikacji z zakresu eklezjologii. Stanowi swoiste podsumowanie jego wizji Kościoła, rodzaj summy eklezjologicznej. Opinię tę podzielają też inni znawcy jego teologii. Niektórzy uważają ją wręcz za kluczowy tekst współczesnej teologii, szczególnie zaś w obszarze eklezjologii⁸. Dlaczego? Przywołana pozycja ważna jest z wielu względów. Wspomnę o kilku z nich.

W odkrywaniu tajemnicy Kościoła kard. Koch stosuje „hermeneutykę reformy”. Podkreśla, że obraz Kościoła jako ludu Bożego nie powinien być stosowany w oderwaniu od obrazu Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa. Proponuje więc powrót do wczesnochrześcijańskiego sposobu rozważania tajemnicy Kościoła. Na czym on polegał? Sprowadzał się on głównie do odkrywania jednocześnie piękna i głębi tajemnicy Kościoła. Ponadto – uczy ks. Koch – potrzeba odkryć wartość i duchową moc, skrywaną przez sakramenty chrześcijańskiej inicjacji, czyli chrzest, bierzmowanie i Eucharystię. Tylko wówczas będzie można dowartościować duchowe (sakramentalne) piękno tajemnicy Kościoła. To z kolei pozwoli odejść od odczytywania go w kluczu czysto socjologicznym, co zagraża jego integralności, wręcz eliminuje jego pierwiastek duchowy. Lecz nie tylko. Ten rodzaj lektury rzeczywistości Kościoła pomoże odkryć z nową siłą liturgię sakramentalną, robiąc też właściwą przestrzeń dla rozwoju nowych form pobożności osób, które nie rozumieją lub zatraciły sens tradycyjnej liturgii.

Inną pozycją, która kontynuuje powyższe tematy, jest publikacja dotycząca Eucharystii. Ukazała się drukiem dwa lata przed omawianą wyżej pozycją, czyli w 2005 r., lecz tematycznie jest ściśle z nią związana. Jest swoistym jej uzupełnieniem czy też poszerzeniem. Jej tytuł brzmi: *Eucharistie. Herz des christlichen Glaubens*⁹ (Eucharystia. Serce chrześcijańskiej wiary). Dlaczego ten temat? Z tej

⁷ Kurt Koch. 2007. *Die Kirche Gottes. Gemeinschaft im Geheimnis des Glaubens*. Augsburg: Sankt Ulrich Verlag. Dotychczas ukazało się jej wydanie słoweńskie (*Bozja Cerkev*. Maribor 2010), włoskie (*La Chiesa di Dio. Comunità sulla strada della fede*. Città del Vaticano 2013) i hiszpańskie (*La Iglesia de Dios. Comunión en el misterio de la fe*. Maliano 2015).

⁸ Tego zdania jest redakcja ważnego czasopisma teologicznego: 2013. *Nederlands Theologisch Tijdschrift* (67) 2: 50–157.

⁹ Książka ukazała się w 2005 r. w Paulusverlag we Freiburgu.

prostej racji, że ks. Koch uważa sakrament Eucharystii za ośrodek chrześcijańskiej wiary, tajemnicę *par excellence*, centralną celebracją Kościoła. Z Eucharystii bowiem wyrasta i umacnia się jedność Kościoła.

Sakrament Eucharystii przeżywa wiele poważnych trudności – zauważa ks. Koch. Z powodu braku kapłanów niedzielna Eucharystia nie może być sprawowana w każdej parafii. Wzrasta też liczba wiernych, którzy utracili więź z Eucharystią. Nie znając jej, zagubili duchowe wartości, owoce płynące z tego sakramentu. Tym niemniej, mimo czy też pomimo tych trudności, Eucharystia nie przestaje stanowić ośrodka życia chrześcijańskiego i kościelnego. Obowiązkiem Kościoła jest przypominać o tym, zachęcać wiernych do włączenia się w nią, przeżywania jej z wiarą, celebrowanie z godnością. W pierwszej części tej książki ówczesny biskup Bazylei opisywał podstawowe cechy wiary w Eucharystię, zaś w drugiej części zatrzymywał się na niektórych jej aspektach. Chciał przez to wnikać głębiej w tajemnicę sakramentu Mszy św., ponieważ w niej skrywa się siła, zdolna formować codzienne życie wierzącego, aby był światłem i solą świata, aby odkrywał tajemnicę Kościoła i ją ukochał.

3. Eklezjologia o wrażliwości ekumenicznej

Kwestia eklezjologiczna, która była jednym z centralnych punktów Soboru w odniesieniu do samego Kościoła katolickiego, stała się więc ważna także w teologicznej refleksji kard. Kocha. Jest ona eklezjologią wrażliwą na kwestię ekumeniczną. Nie powinno to dziwić, kiedy zna się pochodzenie watykańskiego purpurata, obywatela Szwajcarii. W jego refleksji teologicznej ekumenizm jest ściśle związany z eklezjologią. Uważa on, że dialog ekumeniczny jest ważnym elementem w odnowie Kościoła katolickiego i jego pełnego samorozumienia¹⁰. Bliska jest mu więc myśl św. Jana Pawła II, który wielokrotnie powtarzał, iż droga ekumenizmu jest drogą Kościoła (*Ut unum sint*, 7–14).

Dialog ekumeniczny, kwestia jedności chrześcijan, misja Kościoła katolickiego w ruchu ekumenicznym to częste tematy, które pojawiają się w publikacjach kard. Kocha. I jest tak z racji bycia przewodniczącym watykańskiej Dykasterii ds. Popierania Jedności Chrześcijan. To bardziej jego teologiczny *savoir vivre*, właściwe dla niego środowisko intelektualne i duchowe, kulturowy obszar rozwoju myśli. Obszernie i systematycznie opowiadał o tym w książce-wywiadzie *Symfonia jedności*¹¹.

¹⁰ L'ecclesiologia, questione chiave del dialogo ecumenico. Parla il Cardinale Koch, presidente del dicastero per l'Unità dei Cristiani (31.01.2022). <https://it.zenit.org/2010/11/22/l-ecclesiologia-questione-chiave-del-dialogo-ecumenico/>.

¹¹ 2015. *Symfonia jedności. Z kardynałem Kurtem Kochem rozmawia ks. Robert Biel*. Tłum. Robert Biel. Lublin: Wydawnictwo Gaudium.

Wątek ekumeniczny pojawił się też w rozmowie z Andrea Zambaro, opublikowanej w 2020 r. Dialog kard. Kocha z A. Zambaro był podsumowaniem dziesięciu lat pracy na stanowisku przewodniczącego wyżej wymienionej dykasterii. Powiedział wtedy, że „prawdziwym celem ruchu ekumenicznego jest przywrócenie widzialnej jedności Kościoła, pełnej komunii eklezjalnej. Cel ten nie został jeszcze osiągnięty i prawdopodobnie jego realizacja potrwa znacznie dłużej, niż wyobrażano sobie pięćdziesiąt lat temu. To niedociągnięcie nabiera jeszcze większej wagi, jeśli weźmiemy pod uwagę, że Dekret o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II *Unitatis redintegratio* właśnie w widzialnej jedności Kościoła upatruje cel wszystkich wysiłków ekumenicznych i legitymizuje je fundamentalnym przekonaniem teologicznym, że Chrystus chciał jednego i jedyne Kościoła”. Fakt ten jest sytuacją „bolesną”, dlatego, że „interpretacja samego celu ekumenizmu jest jedną z najbardziej kontrowersyjnych kwestii w obecnym kontekście ekumenicznym”.

Potrzeba zatem „wspólnej wizji” Kościoła, wspólnej dla wszystkich chrześcijan, szczególnie zaś dla wspólnot zaangażowanych w dialog ekumeniczny. Bez takiej wspólnej wizji jedności istnieje niebezpieczeństwo, że chrześcijanie, zamiast zbliżyć się do siebie, budować więzy jedności, zaczną się „jeszcze bardziej od siebie oddalać”. Jest to poważne niebezpieczeństwo dla ruchu ekumenicznego. Sprawi to, że „cel ruchu ekumenicznego będzie coraz bardziej zagmatwany”. „Jeśli w ekumenizmie – mówił kard. Koch w 2019 r. podczas odbywającego się w Rzymie w ramach Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE) spotkania biskupów katolickich Kościołów wschodnich – różni partnerzy nie mają przed oczyma wspólnego celu ekumenicznego, ale interpretują pojęcie jedności Kościoła w bardzo różny sposób, istnieje duże ryzyko, że pójdą w rozbieżnych kierunkach, by później odkryć, że jeszcze bardziej się od siebie oddalili. Niebezpieczeństwo to nie zmniejszyło się bynajmniej w ostatnich czasach, ponieważ jak dotąd nie osiągnięto między różnymi Kościołami i wspólnotami kościelnymi trwałego konsensusu co do celu ruchu ekumenicznego, a nawet zakwestionowano niektóre częściowe konsensusy osiągnięte w przeszłości. Z biegiem czasu cel ruchu ekumenicznego stawał się więc coraz bardziej zagmatwany i nawet dzisiaj nie ma zgody co do tego, czym jest jedność Kościoła, która ma być odtworzona”¹². Jest wiele różnych powodów, które są u podstaw „kontrowersyjnego charakteru celu ekumenicznego”. Kardynał wskazywał kilka z nich, kiedy mówił, że „pytanie o jedność Kościoła nie może być postawione w sposób abstrakcyjny czy neutralny, ale zawsze pozostaje pod wpływem wcześniejszych stanowisk konfesyjnych. Te z kolei zależą od istnienia różnych przyczyn i źródeł podziałów w Kościele. W drugą stronę oznacza to, że sposoby przywrócenia jedności Koś-

¹² Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.

ciola muszą uwzględniać fakty historyczne, które w dziejach doprowadziły do podziałów w Kościele i do utraty jedności”¹³.

Wszystkie dyscypliny teologiczne są powołane – uważa Kurt Koch – do szukania korzeni podziałów i jednocześnie dróg jedności chrześcijan. Z takim apelem zwrócił się w swoim wykładzie wygłoszonym na KUL w 2020 r., kiedy otrzymał tytuł doktora *honoris causa*. Wskazywał na potrzebę ekumenicznej wrażliwości w refleksji teologicznej, także w egzegezie. „Istnieje uzasadnione oczekiwanie, że przewyciężenie podziału i przywrócenie jedności chrześcijan może stać się możliwe na drodze wspólnej lektury i interpretacji Pisma Świętego” – podkreślił i wskazał zarazem, że „wspólne wsłuchiwanie się w poświadczone w Piśmie Świętym słowo Boże okazuje się nieodzowne, aby odnaleźć na nowo jedność w wierze; jemu przypada wskutek tego szczególne znaczenie ekumeniczne”. Równie ważne znaczenie w dialogu ekumenicznym mają do spełnienia „dyscypliny historyczne (...), ponieważ bez znajomości dziejowych podstaw podziałów Kościoła i ich kulturowych, politycznych i teologicznych kontekstów z jednej, i ekumenicznego ruchu z drugiej strony, nie będziemy w stanie ich zrozumieć”. W dyscyplinach historycznych – wyjaśniał – muszą w szczególny sposób zostać zbadane także pozateologiczne czynniki, które doprowadziły do podziałów w Kościele. Zdaniem kard. Kocha ekumeniczne znaczenie posiada również studium liturgiki: „Najgłębsza istota dialogu ekumenicznego nie polega po prostu na wymianie idei, myśli i teorii, lecz na ubogacającej wymianie darów. Ponieważ różne Kościoły i wspólnoty kościelne zachowują drogocenne dary w swoim życiu liturgicznym, a także odnajdują wielkie – przede wszystkim duchowe – bogactwo w swojej liturgii, to ekumeniczna wymiana liturgicznych darów między różnymi chrześcijańskimi wspólnotami wiary należy do zadań liturgiki, w której ekumeniczny dialog w doksologii jawi się jako przynajmniej równie owocny, jak ten w teologii” – wyjaśniał przewodniczący ówczesnej Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan¹⁴.

4. Wizja jedności Kościoła

Jaka jest jego wizja jedności Kościoła? Co na jej temat ma do powiedzenia przewodniczący Dykasterii ds. Popierania Jedności Chrześcijan? We wspomnianym wyżej wystąpieniu na spotkaniu katolickich biskupów wschodnich zaznaczył, że od „modlitwy pożegnalnej Jezusa, w której szczególne miejsce zajmuje

¹³ Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.

¹⁴ Kard. Kurt Koch doktorem honoris causa KUL (31.01.2022). <https://www.ekai.pl/kard-kurt-koch-doktorem-honoris-causa-kul>.

wezwanie do Ojca o jedność Jego uczniów”, rozpoczyna się poszukiwanie jedności Kościoła, zostaje ona „obiecana jako dar” i jednocześnie zostaje ona „powierzona jako zadanie”. Mówił dalej: „Jeśli jedność uczniów stanowi centralne pragnienie modlitwy Jezusa, to ekumenizm chrześcijański może być jedynie przyłączeniem się chrześcijan do tej modlitwy, uczynieniem swoim tego, o co troszczył się Jezus. Jeśli ekumenizm nie jest tylko filantropią i relacjami międzyludzkimi, ale rzeczywiście znajduje swój fundament i motywację w Chrystusie, nie może być ostatecznie niczym innym, jak tylko uczestnictwem w kapłańskiej modlitwie Jezusa”. Istotną zatem rolę w dialogu ekumenicznym, szukaniu i umacnianiu dróg jedności stanowi modlitwa. Prefekt watykańskiej dykasterii uważa ją za nieodzowne, najlepsze i najskuteczniejsze narzędzie budowania jedności między wierzącymi w Jezusa Chrystusa. „Jezus nie nakazuje jedności swoim uczniom ani nie żąda jej od nich, ale modli się o nią” – dodał. Stąd „bez modlitwy nie może być jedności”. „Niewidzialna jedność”, która już istnieje między chrześcijanami, jest źródłem niewyczerpanej nadziei, że kiedyś zrealizuje się także na sposób widzialny. Nawiązywali do niej papieże, pisali teologowie. Zgodnie przyznawali, że jedność uczniów Chrystusa nie pochodzi od świata. Jest ona w pierwszym rzędzie darem Ducha Świętego. Ale ta niewidzialna jedność, zauważał kard. Koch, winna stawać się widzialna, winna być zauważalna dla świata, przeżywana otwarcie, a to dlatego, aby sam Jezus został uprawomocniony, aby świat uwierzył, że On naprawdę jest „Synem”. Z chrześcijańskiej modlitwy kard. Koch wyprowadzał zasadę chrześcijańskiej jedności w wielości. „Trójjedyny Bóg, który sam w sobie jest żywą komunią w pierwotnej relacyjnej jedności miłości, jest najbardziej krystalicznym modelem jedności ekumenicznej”¹⁵. Autentyczna jedność Kościoła opiera się zatem na komunii trynitarniej.

Ważnym elementem w dialogu ekumenicznym jest dla kard. Kocha aspekt misyjny. Uważa bowiem, że „wiarygodne, a więc ekumenicznie wspólne świadectwo o Jezusie Chrystusie w dzisiejszym świecie jest możliwe tylko wtedy, gdy Kościoły chrześcijańskie zdołają przezwyciężyć swoje podziały i gdy zdołają żyć w jedności w pojednanej różnorodności. Ekumenizm i misja są więc nierozłączne. Jeśli misja polega zasadniczo na dawaniu świadectwa miłości Boga, którą objawił nam w swoim Synu, i przez to świadectwo przyprawdzaniu Boga do ludzi, a ludzi do Boga, to w sercu misji chrześcijańskiej musi być głoszenie Boga, które musimy dziś głosić ekumenicznie”. Podejmując myśl posoborowych papieży, kard. Koch uważa wymiar misyjny za „priorytetowe zadanie ekumeniczne”.

Z misji głoszenia Chrystusa współczesnemu światu rodzi się pragnienie jedności Kościoła. Nie może jednak być ona tylko werbalna, ale przypieczętowana

¹⁵ Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.

życiem. „Dzisiaj chrześcijanie – mówił ks. Koch – nie są prześladowani dlatego, że są katolikami czy prawosławnymi, protestantami czy zielonoświątkowcami, ale dlatego, że są chrześcijanami. Męczeństwo dzisiaj jest ekumeniczne do tego stopnia, że trzeba mówić o prawdziwym ekumenizmie męczenników”¹⁶. Nawiązywał przez to do słów św. Jana Pawła II, które umieścił w Liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* z 1994 r. Wspomnę, że do ekumenizmu męczenników nawiązał też papież Franciszek, mówiąc o ekumenizmie krwi, który jest najbardziej przekonującym znakiem ruchu ekumenicznego.

Zaangażowanie w dialog ekumeniczny kard. Kocha nie wynika wyłącznie z bycia przewodniczącym watykańskiej Dykasterii ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Ma ono swoje korzenie w jego sercu i umyśle, w ostateczności znajduje swoje źródło w głębokim życiu wiary. Mówi bowiem, że „chrześcijańskie dążenie do jedności ekumenicznej oznacza życie od zaraz w świetle Chrystusowej *parousia*”, czyli w świetle przyjścia Jezusa na końcu czasów. Jest to życie „ze świadomością, że najlepszą formą dążenia Kościoła do jedności jest życie według Ewangelii”. Kard. Koch idzie w tym śladem papieża Benedykta XVI, który przekonywał, że „im bardziej zbliżamy się do Chrystusa, nawracając się do Jego miłości, tym bardziej zbliżamy się także do siebie nawzajem”¹⁷.

Zakończenie

Administrowanie papieską dykasterią i obecność w innych urzędach Watykanu nie zubożyły refleksji naukowej kard. Kocha. Owszem, jeszcze bardziej pozwoliły jej się skupić na tym, co od początku było przewodnim tematem jego teologicznej refleksji, czyli na jedności Kościoła, przyczynach podziałów i drogach prowadzących do jedności. Można się zgodzić, że Eucharystia jest jej sercem, drogą – ekumeniczny dialog, z kolei jej narzędziem jest modlitwa. Wszystkie trzy są podstawą autentycznego życia chrześcijańskiego, którego jakoś przybliża lub oddala widzialną jedność Kościoła Jezusa Chrystusa. Bo chociaż „niewidzialna jedność” już została dana Kościoła, jest ona też mu zadana, aby urzeczywistniała się również w sposób widzialny.

¹⁶ Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.

¹⁷ Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.

References

- Augustin Georg, Schulze Markus. Red. 2015. *Freude an Gott. Auf dem Weg zu einem lebendigen Glauben. Festschrift für Kurt Kardinal Koch zum 65. Geburtstag*. T. 1–2. Freiburg im Br.: Herder.
- Biel Robert Jerzy. 2012. *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*. Tarnów: Biblos.
- Cardinale Koch: per l'ecumenismo serve obiettivo comune (31.01.2022). <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2019-09/cardinalekoch-ecumenismo-serve-obiettivo-comune.html>.
- Kard. Kurt Koch doktorem honoris causa KUL (31.01.2022). <https://www.ekai.pl/kard-kurt-koch-doktorem-honoris-causa-kul>.
- Koch Kurt. 1991. *Kirche der Laien? Plädoyer für die göttliche Würde des Laien in der Kirche*. Fribourg: Kanisius Verlag.
- Koch Kurt. 1993. *Kirche ohne Zukunft? Plädoyer für neue Wege der Glaubensvermittlung*. Freiburg im Br.: Herder.
- Koch Kurt. 1995. *Kirche im Dialog zwischen Realität und Vision*. Graz: Andreas Schnider Verlag-satelier.
- Koch Kurt. 1995. *Kirche: Wohin gehst du? Ein hoffnungsvoller Zwischenruf*. Freiburg (CH): Kanisius Verlag.
- Koch Kurt. 1998. *Kirche – Um Gottes Willen. Unzeitgemässe Reden gegen den Trend*. Freiburg (CH): Paulusverlag.
- Koch Kurt. 2000. *Kirche im Übergang zum dritten Jahrtausend. Wegweisungen für die Kirche der Zukunft*. Freiburg (CH): Kanisius Verlag.
- Koch Kurt. 2005. *Eucharistie. Herz des christlichen Glaubens*. Freiburg (CH): Paulusverlag.
- Koch Kurt. 2007. *Die Kirche Gottes. Gemeinschaft im Geheimnis des Glaubens*. Augsburg: Sankt Ulrich Verlag.
- Koch Kurt. 2014. *Kościół, dokąd zmierzasz?*. Tłum. Robert Biel. Lublin: Gaudium.
- L'ecclesiology, questione chiave del dialogo ecumenico. Parla il Cardinale Koch, presidente del dicastero per l'Unità dei Cristiani (31.01.2022). <https://it.zenit.org/2010/11/22/l-ecclesiology-questione-chiave-del-dialogo-ecumenico/>.
2015. *Symfonia jedności. Z kardynalem Kurtem Kochem rozmawia ks. Robert Biel*. Tłum. Robert Biel. Lublin: Wydawnictwo Gaudium.